

POWOLNOŚĆ (85) *sb f*

Wszystkie o jasne.

sg N powolność (10). ◇ G powolności (11). ◇ D powolności (2). ◇ A powolność (42). ◇ I powolnością (8). ◇ L powolności. (2). ◇ V powolności (1). ◇ pl G powolności (3). ◇ A powolności (6).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVIII w.

1. *Posłuszeństwo, uległość, poddanie się czyjejś woli; auscultatio, obsequium, tractabilitas Mącz; ductabilitas Cn (49) : ia proźę V M. pana mego Miłofciwego, za wdzięczne przyięcie tych to kxiążek krotce wypifanych, ktore zową Żywoty mędrzczow, ktorem tak z pilnością y z praczą niemałą, zapomaganiem niektórych vczonych ludzi na polskie przelożył chcąc abych tym wężczy łaskawą przyiazn á miłość z powolności mógł odzierżeć. BielŻyw nlb 5; Cefarz mu [Gwilelmowi] też przyiągł wroćić kłięstwo Iuliaceńkie/ [...] ktore może wroćić czáfu fwego iefli powolność po nim pozna BielKron 192v; Auscultatio verbale, Słuchanie, Powolność, Posłufzeństwo. Mącz 21c, 385d, 461a; Pánie Miłofciwy/ Vpominek służby mey vprzeymie chętlivy. Ktory moy fkarb przemoże/ tobie ofiáruię/ Infzego nád powolność w łobie nie náyduię. StryjWjaz A2; SkarŻyw 244; á gdy co kazála [Zofija]/ Závždy wielką powolność po káždym poznála. KochFr 115; KochCn B4.*

powolność do czego (1): Vpewniali KIM wstateczney wierze chęci y powolnosc Panow swych, do wszytkiego wczymby ich kiedy Korona ta y KIM vzywac chciał. ActReg 168.

powolność komu (1): Devotus, Ku vprzeymey służbie y powolności yednemu gotowy/ chętlivy/ chćivy. Mącz 508a. Cf też »powolność oddać«, »powolność pokazać«, »powolność powiedzieć«.

powolność ku komu (3): Diar 62; Y proźę pokornie/ áby w. W. moy miłofciwy Pan/ ten máluczki znak mey ku łobie powolności odemnie służebniká swoiego nieznáomego raczył wdzięcznie á łáfkáwie przyiąć. GroicPorz B2. Cf »powolność pokazać«.

powolność przeciw komu (1): Yálmuzná [ma w sobie] wśfelką powolność álbo posługę przeciw bliźnyemu KromRozm I 12v.

powolność na co (1): ActReg 154 cf »wiara i powolność«.

powolność w czym (3): SkarŻyw 26, 371; iákoż lię wtydzić nie mam/ á do pilney roboty y powolności w zakonie Chrytułowym nie pobudzić? SkarKaz 209b.

powolność czyja [w tym: pron poss (11), G sb i pron (4), ai poss (1)] (16): Potem Legát widząc tę iego powolność/ nieiako vbłágany/ przyiął go włáskę MurzHist C4; Diar 62, 76; GliczKsiąż K5; GroicPorz B2; my krolo: powolność swoię wżytcy ofiáruiemy. BielKron 213v, 109v, 325v; Mącz 86b; SkarŻyw 346; ActReg 168; tę kilká kart pífm Ianá Kochánowskiégo do rąk W.M. pošyłam: częścią ná znak powolności mych KochCzJan A3; GrabowSet A2. Cf »powolność pokazać«, Wyrażenie.

W połączeniach szeregowych (6): SkarŻyw 26, 371; Których [teraźniejszych czasów] cnotá nie płáci: ná godność niedbáią: Wiárę/ łtátek/ powolność/ w podłéy cénie máią. PudłFr 74, 65; ActReg 168; Dobrodzieyństwo/ nádzieiá/ miłość/ náuká/ powolność/ pochlébństwo/ wżytko to nam miłość v ludzi iedna. KochCn B4v.

W charakterystycznych połączeniach: powolność wielka (2); znak powolności; powolności uczyć się; do powolności pobudzić się; ku powolności chciwy, chętlivy, gotowy, zniewalać; powolność czuć, obiecać, objawić, ofiarować, poznać (uznać) (3), zachować; udać się w powolność.

Zwroty: »powolność oddać (a. (po)dać)« [w tym: *komu* (2)] (3): *SkarKaz* 160a; *CzahTr* F3; Bo nalepfe ieft rządzienie/ y izeczęśliwe ludu tego ípráwowanie/ który fie boiáźnią Bożą zápráwił/ [...] á vrzędóm iáko ziemfkim bogóm/ od Bogá niebiefkiego dánym/ powolność oddáie. *SkarKazSej* 678b.

»powolność [(ku) *komu*] pokazać (a. ukazać, a. wskazać)« (3): *MiechGlab ktv* [2 r.]; Iakob powolność fwoię ku miłym rodzicom y poślufzeńftwo pokazał/ y nád wolą y rádę oycá fwego/ żony niebrał. *SkarŻyw* 346.

»powolność (wszytkę) [*komu*] powiedzieć (a. opowiadać)« = *przyrzec (przyrzekać) posłuszeństwo* [szyk *zmienny*] (2): zá tym powiedzeniem towarzysftwo/ ktorých było fiedmi kfiażąt á miałt 24. powolność wfzytkę Cefárzowi powiedzieli y pomoc przeciw Turkóm *BielKron* 210v; *ActReg* 154.

»powolność zalecić (a. zalecać)« (2): *Dicere nomen alicui, komu służby á powolności fwe zalecić. Mqcz* 86b; Wielmożnemu Pánu á pánu Ianowi Zborowfkiemu ze Zborowá/ [...] Pánu fwemu M. powolności naniźfze zalecáiąc/ wfzego dobrá winfzuie. [...] Naniźfzy służka W.M. fwego M. Páná. *KlonKrGum* Av.

Wyrażenie: »synowska powolność« (1): [*Luter*] ná przodku połyłanie od kościoła miał [!]/ ftárfzych fwoieh Bilkupów y kościoła który go poślál/ fluchał: áz [!] iego fie poślufzeńftwá/ fynowfką powolnościá/ nie wyłamował *SkarJedn* 52.

Szeregi: »powolność i chuć« (1): Prętko fie w zakonne życie y cnoty dofskonałe w práwił: vboftwo miłuiąc/ á poślufzeńftwo/ mátkę cnot wfzytkich/ ze wfzeláką powolnościá y chuciá/ czyniác *SkarŻyw* 411. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»pilność i powolność« (1): Potym Arcybiřkup Mogutyński [...] dziekował Cefárzowi íthákief pilności y powolności od wfzytkich *BielKron* 233.

»powolność, (i, a) posłuszeństwo« [szyk 3:1] (4): to wszycko JKM wdzięcznie przyjmuie i słyszy rad, c(o)kolwiek o posłuszeństwie a powolności swej ku JKM powiedade *Diar* 62; O wielga á dziwná powolności/ y flepe poślufzeńftwo/ iakoś ty ieft pierwfzym kámieniem budowania Chryřtuřowego *SkarŻyw* 26, 346; *CzahTr* F3.

»powolność i skłónnóć« (1): Druga [*rzecz jest*] aby powolnoć y skłónnóć fwą, ktorąż ku takowym panóm maią, im iawnie vkazali. *MiechGlab ktv*.

»służba (a. posługa) i (a, albo) powolność« [szyk 3:1] (4): Cznemu y dobrze flawnemu riczerzowi, Panu Mikołaiowi Oporowfkiemu, [...] panu fwemu łáfkawemu M. Andrzej Glaber z Kobyлина flufbę y powolnoć fwą wfkazuie. *MiechGlab ktv*; *KromRozm I* 12v; *Mqcz* 86b, 508a.

»wdzięczność i powolność« (1): tim darem (acz nie wielkim, á ku twej zacznóci barzo nierównym) wdzięcznoć vmyřlu mego y powolnoć obiawie *MiechGlab* *2.

»wiara i powolność« (1): Od Margrabie Anszpacha też sam Pořłowie są opowiadając KIM wiare y powolność stateczną na wfzeláką potrzebę Rptey y K.I.M. *ActReg* 154. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

Wyrażenie przyimkowe: »za powolnościá« (1): Obacz iáko poślufzeńftwo [*Abrahama*] świaća wfzytkiego wybáwienie przywiódło/ ífz zá oną powolnościá/ wdom fwoy Mefyafzá fobie ziednał *SkarŻyw* 286.

W przen [czego] (1) : prawdzie y mocy iego [Chrystusa] nád śmyfły y poięcie náfze pokłon czynim/ y powolność rozumu náfzego pod łowo iego podmiátamy. *SkarKaz* 209b.

Przen (3) :

powolność czego (1): Trzećie rozmyślanié żywota Iezuła milégo/ nauczá nás czego fie mámy wiarowatz/ a czego naładowatz/ bo [...] nádziefs tam wielką cirpliwoftz/ ij wffytkich tznót powolnoftz. *OpecŻywPrzedm* C4.

Zwrot: »[czemu] wdać się w powolności« (1): To tu iuż małz pirwŷzy znak niewolney miłości/ Kiedy fie iey iuż kto wda w wielkie powolności. *RejWiz* 40.

Wyrażenie przyimkowe: »za powolnością« (1): Drugi przywilej miało ciało/ iłz zá tą powolnością/ którą dułzy y rozumowi czyniło/ vmierać nigdy niemogło *SkarŻyw* 260.

a. Uległość seksualna (1) : Vpátrzywŷzy ŷwoy czás bráćifzek w zámknieniu oŷobnym/ rzekł iey [Tamar] o powolność. Ktora odpowiedzyála/ niechay brácie tego/ á nie háńbi narodu ŷwego *BielKron* 71.

2. Przychylność, życzliwość, łaskawość; łagodność; facilitas *Mącz*, *Cn*; *levitas*, *studium* *Mącz* (30) : *Facilitas*, *Latwiość*/ *Powolność*/ *dobroć* *Sklonność*. *Mącz* 114b, 188c.

powolność czyja [w tym: *pron poss* (5), *G pron i sb* (5), *ai poss* (4)] (14): *LibLeg* 11/137, 173v; *KromRozm II* p2v; *BielKron* 176v; *Immoderate facilitate alicuius abuti*, *Zadnego względu nie mieć na czyię powolność*. *Mącz* 511a, 119d; A tak y ty bądź pewien moiéy powolności/ Ponieważ zem ia doznał twoiéy vprzéymoŷci. *PudłFr* 47; *ActReg* 50; *SarnStat* 886; (*did*) Wtym Lizyde przyŷedŷzy/ rzece do *Democilla*. (–) *ZWyklą* moię powolność/ oddáię Wáfzmoŷci/ Więc vprzeymoŷć wŷzeláką/ łzczerey vczynnoŷci. *PaxLiz* E3. Cf »powolność sąsiedzka«, za *powolnością* czyją.

Zwrot: »powolność okazać (a. pokazować, a. wskazać); wskazanie powolności« [w tym: *komu* (2), *przeciwko* *komu* (2)] = *fidei affectus dirigere* *JanStat* (5;2): *LibLeg* 11/169, 180v, 185; *ActReg* 50; wdzięcznymi Nam fie vczynili/ y bez przeŷtánia ná koŷdy czás czynią/ y rozmnożywŷzy zacność wiáry ŷwéy iefcze więcéy mogą powolność ŷwą nam okázác [et *aucta fidelitas suae praestantia adhuc magis reddere polerint* *JanPrzyw* 8] *SarnStat* 886, 9, 889.

Wyrażenia: »powolność sąsiedzka« (2): IEho Kro. mcz náłch myłofczywi pan pozdrowyeny y wŷkazanye powolnoŷczy Samŷzyeczkyey przeŷz wałch od pana Voyewodi nowego zyemye *Moldawŷkyey* wdzyecznye przyimowacz raczi. *LibLeg* 11/180v, 11/185.

»szczerą powolność« (2): że téz y przeciwko łynóm náfzym zacnym książętóm Włádyŷławowi y Káŷimiérzowi chęć y łczérą powolność okazać nie zápomnieli [ut *benevolentia eorum, fidei affectus ... direxerunt* *JanStat* 4] *SarnStat* 9 [idem] 889.

»zalecenie powolności« (1): Ie^{go} Crolyewfka *Mcz* [...] zalyeczenie powolnoŷczy pana Woyewodzyney wdzyeczne przyancz raczil yako od Samŷzyada ŷzewego *LibLeg* 11/137.

»powolnością zjęty« (1): Są téz y drudzy/ ktorzy tylko miłością y powolnością zięci/ ninacz infzego niepátrzą w onym Pánie ktoremu przyŷługuią/ iedno ná dobroć y cnotę iego *KuczbKat* 400.

Szeregi: »chuć (a. chęć) i powolność« (3): yłch [Jego Miłość Cesarz] tak łzye bendzye raczil zachowacz przeczywko nam yakam chvcz y powolnoŷcz Braczkam ponałch vznał. *LibLeg* 11/173v; *SarnStat* 9, 889. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»miłość i powolność« (1): *KuczbKat* 400 cf »powolnośdą zjęty«.

»przyjaźń i powolność« (1): wskazany przyjaźny y powolnośczy izamfzyeczkye od pana Voyewodi wdzyecznye przyjmowacz raczi ye^{go} Kro. mcz *LibLeg* 11/185.

Wyrażenie *przyimkowe*: »za powolnością« (3): Gdífch ye^{go} Kro. mcz zatham powolnośczą y okazany przyaczyellkym yakye za nowothkv panífthwa pana Voyewodzynego poznawa y zatham przimyerzem [...] strzec thego pylne raczi abi [...] *LibLeg* 11/169v.

~ za powolnością czyją (2): [*Wrocław*] dofyć wkładnie powiedział/ iż iefth zawnždy gotow z fwyimi ludźmi być ku potrzebie Maieftatu Cefarfkiego. Gdzie Cefarz zá iego powolnością wziąłwy koronę Krolewką wdział mu ią ná głowę *BielKron* 324v, 408. ~

Personifikacja (1): W woźie idzie łáfkáwóść y powolność ćicha: Przy woźie wiára/ miłość/ y nádzieia wdzycha. *KochMRot* C2.

α. *Jako cecha konia; voluntas HistAl* [czyja] (1) : Porozumiawfzy Alexander powolność onego konia/ otworzył kraty/ á wředfzy do konia/ náczał go lekko á łagodnie po grzbiecie głaskać *HistAl* B.

a. *Miłość* [w tym czyja (5): *pron poss* (4), *G pron* (1)] (7) : By też przyczyna nie była Sama by cie zwyciężyła Ma powolnoścz y lży moię *RejJóz* F3; A gdym ci to iuż oddał/ com miał nadroższégo Y donioł zchęcią wielką do fercá twoiégo: Słufznie byś ná tę pomnieć mą powolność miała/ Któréyies iuż po części ná oko doznała. *PudlFr* 73; *GosłCast* 57; Ktory [list] piłzę/ nie przeto/ bych cie fwyimi lżami/ Zmiekczyć miała (bo próżno) także y prośbami. Lecż gdym zá fwą powolność fławę vtráciłá/ Ktora mi też nád włzytko była przed tym miła. *PudlDydo* A4v; Mnie iefli co infzego iuż pomoc nie może/ Niech mi tá zła pogodá wždy fmutney pomoże. Prze ty lży ktore hoynie ná ten pápir leię/ [...] Prze wiaré coś obiecał chować rękę dawfzy/ Prze powolność ktorąś znał w dom moy przyechawfzy. *PudlDydo* B2.

Zwrot: »powolność skutkiem okazać« (1): BACHVS choć był rogáty: wždy CRESSA niedbála O to namniéy: y owfzem Bachá miłowála. [...] Ze wfzech piękna CIPRIA chrómégo obrála/ Y temu fwą powolność skutkiem okazała. *PudlFr* 75.

Szereg: »powolność i chuć« (1): Teraz w mych oczách włzytko fie zmieniło/ Obludné ferce włzytko pokázilo/ Y twa niewdzięczność/ którą pokázuiefz Tám/ gdzie powolność y chuć práwą czuiefz. *KochFrag* 27.

3. *Uczynki świadczące o oddaniu, przychylności, miłości, znaki oddania* [czyje; zawsze pl] (5) : Parere utilitatibus alicuius idem. Utilitatibus tuis possum carere, Mogę fie obeysć króm twoych powolności. *Mqcz* 511a; (*nagł*) Do Gófpodyníey. (–) [...] Gdźiéżes fie wždy tak frogá vchowála/ Ze niechcełz báczyć ná mé powolności/ Ani mię wfpomoc w méy wielkiéy trudności. *KochFr* 28; *KochFrag* 27; Bo ia ciebie w fercu mam/ y we dnie y w nocy/ Iáko wrzod co nie lubi iuż żadney pomocy. A ty iednákw niewdzięcznym tak fie pokázuiefz/ Ze z moich powolności vmyflnie żártuiefz. *PudlDydo* B.

Zwrot: »okazować powolności« (1): in officiis iuxta ac si frater meus sustentavit, Nie ynaczey yáko brát rodzony okazowałmi powolności y posługi fwe. *Mqcz* 179d.

Szereg: »powolności i posługi« (1): *Mqcz* 179d cf *Zwrot*.

4. *Wolność, swoboda* (1) :

[*powolność czyja czego*: lepiej i bezpieczni jest [...] tego wszystkim nam ze wszystką pilnością przestrzegać, jakobyśmy tej swej najprzedniejszej powolności, za którą się wszystkie inne swobody nasze ciągną, wolnego i zgodnego obierania krola [...], sobie nie stracili *SenatDelib* 186.]

Zwrot. »we wszem powolność mieć« (1): O by ludzie rozmyślali czo mają rozmyślać, rozumieli czo mają rozumieć, widzieli czo ma widziano być słyżeli czo mają słyżeć, á czynili czo ma być czyniono, wewfzemby powolność mieli, á nigdyby łobie przeciwni niebyli. *BielŻyw* 170.

Synonimy: 1. *posłuszeństwo*; 2. *dobroć, łagodność, łaskawość, łatwość, miętkość, skłonność, życzliwość*; a. *miłość*; 3. *posługa*; 4. *swoboda, wolność*.

Cf **NIEPOWOLNOŚĆ, POWOLEŃSTWO**

LW